

AMMATTIKORKEAKOULUJEN KIRJASTOYHTEISTYÖKONSORTIO
(Amkit-konsortio)
Vanha maantie 6, Espoo

LAUSUNTO
29.1.2010

OPETUSMINISTERIÖ
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto
Meritullinkatu 10, Helsinki

OPETUKSEN JA TUTKIMUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ 2020

Korkeakoulukirjastojen rakenteellinen kehittäminen digitaalseksi palveluverkostoksi

Ammattikorkeakoulujen kirjastoyhteistyön konsortio kiittää Opetusministeriötä sen annettua toimeksi selvittää korkeakoulukirjastojen toimintaedellytyksiä rakenteellisessa kehittämisessä sekä työryhmää, joka selvitti korkeakoulukirjastojen näkemyksiä ja koosti pohdinnoista raportin.

Raportti antaa perusteellisen selvityksen nykytilanteesta ja jäsentää meneillään olevaa kehitystä. Korkeakouluilta edellytetään yhä tavoitteellisemmin kustannustehokkuutta ja vaikuttavuutta. Laadukkaat kirjastopalvelut ovat osa korkeakoulujen menestystä. Kirjaston toiminnallisten mahdollisuuksien ylläpitämiselle ja kehittämiselle on tärkeää, että myös kirjaston laatua, vaikuttavuutta ja resurssointia seurataan ammattikorkeakoulujen toiminnan arvioinnin yhteydessä. Laadulle, vaikuttavuudelle ja resurssoinnille on hyvä asettaa tavoitteet yhteistyössä Opetusministeriön, ammattikorkeakoulun ja kirjaston kesken.

Kansalliskirjaston tietojärjestelmät, CSC:n palvelinten ylläpito, FinELibin verkkoaineistot ja Varastokirjaston palvelut muodostavat keskitettyjen palvelujen ytimen. Näiden toimintamahdollisuuksia ja hallinnollista organisoitumista on ryhdyttävä selvittämään nopeasti Kansalliskirjasto 2002 -seurantaryhmän kirjaaman tavoitteen mukaisesti. Korkeakoulukirjastoilla tulee olla riittävät mahdollisuudet vaikuttaa keskitettyjen palveluiden sisällöllisiin, taloudellisiin ja käytännön ratkaisuihin.

Yhteinen kirjastojärjestelmäkonsortio tai kirjastokonsortio selkiyttäisi ja yksinkertaistaisi toimintaa varsinkin uusien yhteistoiminnallisten korkeakoulujen tai kirjastojen osalta. Yhteisen konsortion muodostaminen on kannatettavaa esimerkiksi uuden kirjastojärjestelmän hankinnan yhteydessä. Ammattikorkeakouluilla on kuitenkin ollut yliopistokirjastoista poikkeavia tarpeita, jotka on huomioitava jatkossakin mahdollisia konsortioita muodostettaessa. Amkit-konsortio tulee jatkamaan toimintaansa mahdollisen yhteisen konsortion muuodostumisen jälkeenkin ammattikorkeakoulujen yhteisten kehittämishankkeiden ja muun muassa Theseus-verkkokirjaston ylläpitämisessä ja kehittämisessä.

Alueellisten korkean koulutuksen kirjasto- ja tietopalvelustrategioiden laatiminen on kannatettavaa paikallisen tietohuollon kehittämiseksi. Strategioiden avulla voidaan jäsentää ja kehittää edelleen alueellisia vahvuuksia. Rakenteellisen kehittämisen tuomien erilaisten mallien kehittämistä ja toteutumista on seurattava.

Työryhmä on nostanut esiin keskeiset asiat, jotka haastavat korkeakoulukirjastoja seuraavan vuosikymmenen aikana. Näihin kuuluvat kirjastopalvelujen järjestäminen digitaalisessa toimintaympäristössä, kirjastojen kansallisen yhteistyön järjestäminen, integroituminen omaan korkeakouluun ja alueeseen sekä hallintoon, lainsäädäntöön ja järjestelmiin liittyvät haasteet.

Kirjastojen rooli palvelujen tuottajana on muuttumassa siirryttäessä sähköiseen tieto- ja viestintäympäristöön. Raportin vision mukaan merkittävä osa korkeakoulujen tarvitsemasta tietoaineistosta tuotetaan vuonna 2020 sähköisessä muodossa. Ammattikorkeakouluille on tärkeää teoreettisen tutkimusaineiston lisäksi työelämän kehittämiseen ja soveltavaan tutkimukseen liittyvä tietoaineisto. Tämän tyyppisen aineiston saatavuuteen sähköisessä muodossa on kiinnitettävä huomiota. Soveltavaa ja työelämän kehittämistä tukevan aineiston tuottamista ja hankintaa on tuettava riittävästi sekä taloudellisesti että muilla järjestelyillä. Laadukkaan ja soveltuvan verkkoaineiston saatavuus on edelleen ongelmallista, ja mm. kustannusten nousun myötä vaatii jatkossakin huomattavaa resurssointia. Hankinta vaatii kirjastohenkilökunnalta erityistä osaamista mm. aineistojen saatavuuden tuntemusta ja ammattikorkeakoulun opetuksen ja tutkimus- ja kehittämistoiminnan hyvää tuntemusta. Verkkoaineistojen käyttöön on kiinnitettävä erityistä huomiota, mm. turvaamalla riittävä, pedagogisesti koulutetun henkilöstön resurssointi kirjastoissa, jotta aineistot saadaan tehokkaasti käyttöön.

Korkeakoulukirjastojen henkilöstön osaamisen kehittäminen on yksi keskeisimmistä edellytyksistä digitaalista palveluympäristöä vahvistettaessa. Kirjastoalan kehityksen, järjestelmien, lainsäädännön, pedagogisen osaamisen, viestinnän, verkostojen, kansainvälisen toiminnan ja erilaisten prosessien tunteminen on olennainen osa kirjastojen vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta. Osaamista on kehitettävä sekä keskitetyllä tasolla että paikallisella toimintatasolla. Osaamista on keskitettävä, mutta samalla on huolehdittava osaamisen avoimesta jakamisesta, riittävistä mahdollisuuksista osallistua sekä kirjastoalan kyvystä uudistua. Osaamisen keskittäminen suurempiin kokonaisuuksiin ei saa johtaa jäykkiin ja umpioituihin rakenteisiin, joissa keskitetyillä palveluilla ei ole riittävää paikallistason tuntemusta eikä paikallisella kirjastohenkilöstöllä ole riittäviä mahdollisuuksia tai kykyjä vaikuttaa kehittämiseen. Keskitettyjen palvelujen ja paikallistason toiminnan välillä tulee olla tiivistä vuorovaikutusta osaamisen kehittämisen turvaamiseksi.

Tekijänoikeuteen liittyvissä kysymyksissä on turvattava opetuksen sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan tarpeet. Ammattikorkeakoulujen kirjastoilla tulee olla mahdollisuudet välittää verkossa olevaa aineistoa omalle käyttäjäryhmälleen. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan tuloksia tulee olla saatavilla yhä enemmän keskitetyissä, avoimissa arkistoissa.

Raportissa kiinnitetään huomiota muuttuviin tilatarpeisiin. Kirjaston tilatarpeet eivät tule vähentymään, vaikka sähköinen aineisto vähentää hyllytilan tarvetta. Ammattikorkeakouluille tärkeä työelämän kehittäminen tapahtuu usein yhteisöllisessä prosessissa, jossa tietoaineiston, verkossa olevien työvälineiden sekä fyysisen paikan tarpeet korostuvat. Kirjasto integroituu oppimiseen sekä tutkimus- ja kehittämistyöhön, jolloin tiloille asetetaan aiempaa suuremmat ja vaativammat odotukset.

Ammattikorkeakouluissa on pidetty tärkeänä, että kirjastopalvelut integroituvat opetukseen, tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä oppimiseen mahdollisimman hyvin. Toimipisteiden rakenteellisessa kehittämisessä myös kirjastoyksiköiden sijoittumista ja palvelukykyä tulee tarkastella vastaamaan uusia tarpeita. Käyttäjien tarpeet, aineistojen käytettävyys ja kirjaston toiminnan rahoitus tulee arvioida paikallisesti. Muutokset tulee tehdä yhteistyössä sidosryhmien kanssa siten, etteivät ne vaaranna kirjastopalveluiden laatua ja saatavuutta. Ammattikorkeakoulujen yhteistyönkonsortio haluaa painottaa käyttäjälähtöisyyttä palvelujen, toimintojen ja järjestelmien kehittämisessä ja käyttöönottamisessa. Suuria kokonaisuuksia ja rakenteita muodostettaessa on huolehdittava riittävästä toimintaketteryudesta sekä siitä, että kirjaston käyttäjillä on riittävät mahdollisuudet vaikuttaa omiin palveluihinsa. Kirjastopalvelujen ensi sijaisena lähtökohtana tulee olla opiskelun edellytysten turvaaminen.